

18. VAIKUTTAVUUSKERTOMUKSET

Osahanke 1:n vaikuttavuuskertomus

Työmarkkinoille tulevien nuorten osaaminen ja taidot

Hankkeen nimi ja lyhenne: Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen (Polkuja työhön)

Konsortiojohtaja: Rita Asplund

1. Vaikuttavuustavoite

Kyseessä on konsortion osahankkeen eli rajatumpaa vaikuttavuutta kuvaava kertomus (b). Osahankkeessa tarkastellaan, miten taidot ja työelämän muuttuvat vaatimukset saadaan sovitettua yhteen.

Tausta: Opetus- ja kulttuuriministeriön vuoden 2014 raporttisarja löi alkutahdit Suomen koulutus-, oppimis- ja osaamistasoa vähättelevälle puheelle, vaikka kansainvälisessä keskustelussa Suomen menestys niin nuorten oppimistuloksissa (PISA) kuin aikuisten kognitiivisessa osaamisessa (PIAAC) noteerataan korkealle. Esimerkiksi Tilastokeskuksen kokoamalla Suomi maailman kärjessä -listalla on yhdeksän vertailua, joissa suomalainen koulutus ja osaaminen sijoittuvat maailman kärkeen. Osahanke 1:ssä tuotetaan uutta tutkittua tietoa suomalaisen koulutuksen ja osaamisen tilasta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön visiotyöryhmän mukaan Suomen pitää nostaa koulutustasoaan. Tavoitteena on, että kaikki suomalaiset suorittavat vähintään toisen asteen tutkinnon ja vähintään puolet nuorista ikäluokista suorittaa korkeakoulututkinnon. Koulutustason nostoa perustellaan virheellisellä väitteellä siitä, että nuorten koulutustason nousu olisi pysähtynyt. Yksi suomalaisen korkeakoulupoliittisen keskustelun sekaannus on, että korkea-asteen koulutusta koskevat OECD-tiedot ovat suomalaistulkinnoissa muuttuneet korkeakoulututkinnon suorittaneita koskeviksi. Sekaannus seurannaisvaikutuksineen on toistunut koulutuspolitiikan uutisoinnissa ja puheenvuoroissa ja esimerkiksi vääristänyt eri maiden välistä vertailua.

Virheellisiä käsityksiä oikaistakseen RUSE tutki tuoreimman OECD:n *Education at a Glance* -raportin sisältämän evidenssin, johon väitteet suomalaisen koulutuksen romahtamisesta perustuvat. Kyseisestä raportista ei kuitenkaan voi päätellä koulutustason romahtaneen Suomessa. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus ikäluokasta on Suomessa 46 prosenttia, mikä on OECD-maiden kolmanneksi korkein ja varsin lähellä Suomen asettamaa puolen ikäluokan tavoitetta. Suomalainen koulutus on kuitenkin vahvasti sukupuolittunutta verrattuna esimerkiksi sellaisiin korkeakoulutuksen kärkimaihin kuin Sveitsiin tai Etelä-Koreaan, joissa sukupuolten välisiä eroja ei ole. Suomessa sukupuolten välillä on huomattava 14 prosenttiyksikön ero, kun tytöistä 53 ja pojista 39 prosenttia suorittaa korkeakoulututkinnon. Suomessa tyttöidenemmistöinen lukiokoulutus johtaa useimmiten korkeakouluopintoihin, joissa naiset suuntautuvat erityisesti terveydenhuolto-, kasvatus- ja humanistisille aloille. Ammatilliset opinnot ovat puolestaan poikaenemmistöisiä. Ammatillisten opintojen kautta edetään usein palvelualoille, joihin korkeakoulututkinnon suorittaneet päätyvät suhteellisen harvoin. Sveitsissä oppisopimusperusteiset opintoreitit ja palvelualat ovat arvossaan myös korkeakoulututkinnoissa.

Pelkän peruskoulun varaan Suomessa jää miltei viidennes ikäluokasta, pojista 22 ja tytöistä 17 prosenttia. Toisen asteen opinnoista valmistumatta jääneiden ikäluokkaosuus on 15 prosenttia (pojat 17 ja tytöt 13 prosenttia). Viisi prosenttia ikäluokasta ei aloita peruskoulun jälkeisiä opintoja lainkaan.

Toinen Osahanke 1:n teema on digiosaaminen. Nopean teknologisen kehityksen oloissa lasten ja nuorten tulee omaksua sellaiset tulevaisuuden taidot, joilla voi pärjätä digitalisoituneissa ympäristöissä työ- ja vapaa-ajalla. Kognitiiviset taidot, joustavuus ja luovuus ongelmanratkaisussa ovat nousseet keskeisiksi osaamisalueiksi, joita työelämässä edellytetään samalla kun digitalisaatio vähentää rutiiniluonteisia tehtäviä. Digitalisaatio mahdollistaa uudenlaisia yhteydenpidon, opiskelun ja työnteon muotoja, mutta on vaarassa tuottaa eritasoiseen osaamiseen kiinnittävää eriarvoisuutta. Digitaaliset taidot määrittävät nykyaikaisissa yhteiskunnissa entistä voimakkaammin ihmisten asemaa niin työmarkkinoilla kuin sosiaalisessa elämässä.

Tavoite: Osahanke 1:n tavoitteena on tuottaa tutkittua tietoa siitä, miten voidaan varmistaa työmarkkinoille tulevien nuorten osaaminen ja taidot ammattirakenteiden muutoksen oloissa. Tavoitteena on myös lisätä tietoa uusien teknologioiden ja digitalisaation tarjoamista mahdollisuuksista koulutuksessa, erityisesti tavoitteena työmarkkinoille siirtyvien nuorten aikuisten ajantasaiset taidot.

2. Mitä ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?

Mitkä ovat osaamisen, työelämän ja työmarkkinoiden muutokset ja miten niihin vastataan.

Millä tavoin tunnistetaan, kehitetään, tuetaan ja käyttöön otetaan uudenlaisen työelämän vaatimia taitoja.

3. Keinot

Tuloksia on julkaistu kotimaisissa ja ulkomaisissa tieteellisissä lehdissä. Niistä on kerrottu suurelle yleisölle uutismedian sekä blogimerkintöjen kautta.

Hanke on käynyt esittelemässä toisen asteen opiskelijoiden digitaalista osaamista koskevia havaintoja Opetushallituksen ammatillisen koulutuksen digitalisaatio -tutkijatapaamisen työpajatilaisuudessa, jossa etsittiin ratkaisuja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen.

Hankkeen alustavista tuloksista, jotka koskevat hankkeessa selvitettyjä ICT-taitoja, on puhuttu myös Digiajan peruskoulu -hankkeen ohjausryhmässä opetus- ja kulttuuriministeriön, valtiovarainministeriön, Opetushallituksen ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen edustajien kanssa.

Hanke on osallistunut säännöllisesti Interaktiivinen Tekniikka Koulutuksessa -päiville. Hankkeen tuloksista on kerrottu myös Median ja viestinnän tutkimuksen päivillä Suvi-Sadetta Kaarakaisen esityksellä "Digitaaliset kriittisen medialukutaidon edellytyksenä".

Seminaariesitykset/paneelikeskustelut/kuulemiset:

- Kaarakainen, Meri-Tuulia: Asiantuntija tutkijoiden työryhmässä ja panelisti "Työtä päin" – tapahtumassa 23.4.2019 Oodissa. (Polkuja työhön ja Taidot työhön –hankkeiden yhteinen tapahtuma, jossa kerrottiin hankkeen tuloksista ja pohdittiin miten koulutus ja työelämä voitaisiin sovittaa yhteen parhaalla mahdollisella tavalla.)
- Kaarakainen, Meri-Tuulia & Kaarakainen, Suvi-Sadetta: Koulutusvalintojen yhteys toisen asteen opiskelijoiden digiosaamiseen. Esitelmä Interaktiivinen Tietotekniikka Koulutuksessa -päivillä 11.4.2018.
- Kaarakainen, Suvi-Sadetta & Kaarakainen, Meri-Tuulia: Digitalisaation reunamilla. Esitys Sosiologipäivillä 23.–24.3.2017.
- Kivinen, Osmo: Suomalaisen koulutuksen tila ja tulevaisuus. Johdantopuheenvuoro Työn murroksen mestarikurssin osassa 2: Nuoret uuden työn kynnyksellä 20.3.2018.

- Kivinen, Osmo: Kutsuttu paneeliosallistuja Työn murroksen mestarikurssin osassa 2: Nuoret uuden työn kynnyksellä 20.3.2018.
- Kivinen, Osmo: Miten tasa-arvo toteutuu koulutuksessa? Esitys Opetushallituksen järjestämässä Koulutuksen tasa-arvo ja saavutettavuus – Koulutustoimikuntien ennakointi- ja päätösseminaarissa 15.12.2016.
- Kivinen, Osmo: Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ja osaaminen. Esitys eduskunnan sivistysvaliokunnalle 28.10.2016.
- Ristikari, Tiina: NEET-nuoret: riskitekijät, työllistymistä edistävät toimenpiteet ja myöhempi hyvinvointi. Puheenvuoro opetus- ja kulttuuriministeriön tutkijoille ja virkakunnalle järjestämässä Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten (NEET) määrän ja syrjäytymisen ehkäiseminen -keskustelutilaisuudessa 7.2.2017.
- Virtanen, Hanna: NEET-nuoret, nuorten putoaminen suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Alustus opetusministerin pyöreän pöydän keskusteluun 19.9.2017.
- Virtanen, Hanna: Nuorten koulutukseen sijoittumisen ohjaaminen vikavaihtojen välttämiseksi. Esitys eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle 4.5.2017.
- Virtanen, Hanna: Ammatillisen ja lukiokoulutuksen vaikutus työllisyysnäkyymiin. Esitelmä Työn murroksen mestarikurssilla osassa 2: Nuoret uuden työn kynnyksellä 20.3.2018.
- Virtanen, Hanna: Miten työ muuttaa yhteiskuntaa ja hyvinvointia? Paneelikeskustelu Työn murroksen mestarikurssin osassa 4: Työ, yhteiskunta ja hyvinvointi 10.4.2018.
- Virtanen, Hanna: Kuuleminen opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä OECD:lta tilatun Investing in Youth -raportin laatijaryhmässä 5.4.2018.

4. Havainnot konkreettisista vaikutuksista

Koulutuspoliittisen evidenssin tuottamiseen liittyvät vaikutukset:

Hankkeen edustajat ovat pitkään eritelleet OECD-tiedoista tehtyjä virheellisiä suomalaistulkintoja ja ongelmallisia johtopäätöksiä. Hankkeen tulosten pohjalta on uutisoitu muun muassa seuraavasti: *”Suomen korkeakoulutuksen kansainvälinen taso on väitettyä parempi”* sekä *”Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet ja Suomen menestys koulutustasokilpailussa – OECD-tilastot evidenssipohjaisen politiikan lähteenä”*. Opetus- ja kulttuuriministeriön visiotyöryhmän julkistaessa vuoteen 2030 tähtäävän muistionsa kävi välittömästi ilmi, että korjaavia toimia ei ollut tehty.

Osahanke 1:n tutkimusten lähestymistapa on kansainvälisesti kestävällä pohjalla ja saanut runsaasti näkyvyyttä myös suomalaisessa mediassa. Kauppalehti otsikoi *”Professori huolestui ”koulutuspaniikin” lietsomisesta – kritiikkiä arviointineuvoston väitteelle”*, Talouselämä *”Älkää usko Yleä, Hesaria, Aamulehteä, opetusministeriä tai talouspolitiikan arviointineuvostoa: korkeakoulutuksen taso ei ole romahtanut”* ja Helsingin Sanomat puolestaan *”Vajosiko Suomen korkeakoulutus todella alle teollisuusmaiden keskiarvon? Tutkijoiden mukaan ”massiivisen romahduksen” taustalla onkin sekaannus käsitteissä”*.

Osahankkeen esim. *Politiikka*-lehdessä ja *Tieto&Trendit*-lehdessä julkaistut artikkelit ovat tuoneet julkiseen keskusteluun (mm. HS, Talouselämä, Yle) toivottua evidenssiperusteista vaikutusta. Niin opetus- ja kulttuuriministeriön kuin koulutustutkijoiden piirissä on voitu suhtautua aiempaa harkitummin sekä PISA-tutkimuksiin että myös väitettyihin Suomen koulutustason ongelmiin. Hallitusohjelmassa todetaan se tosiseikka, että koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaatio on Suomessa jyrkkä. Erytishuomiota aiotaan kiinnittää eriarvoistumiskehitykseen muun muassa

sukupuolten välisissä osaamiseroissa. Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet on tarkoitus varmistaa yksilöllisten oppimispolkujen ja joustavan opetuksen avulla.

Osahanke on tutkinut myös ICT-taitoja uraauurtavalla tavalla. Kyselytutkimusten sijaan osahanke on kehittänyt tosiasiallista osaamista mittaavan taitotestin.

Vaikuttavuutta on myös se, että ICT-taitoja on testattu yli 4100 toisen asteen opiskelijalta. Koulutuksen järjestäjät, opettajat ja oppilaat ovat saaneet taidoistaan palautetta, joten testituloksilla ja annetulla palautteella saattaa olla suuntaavaa vaikutusta mitä tulee perusosaamisessa havaittuihin puutteisiin.

Ammatillisen koulutuksen foorumi suunnittelee kehittämistoimille jatkoa. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmät ovat aktiivisia.

5. Tavoiteltu vaikuttavuus ja konsortion saavutukset tällä hetkellä

Koulujen ja oppilaitosten olisi hyvä muuttaa menettelytapojaan siten, että kumpaakin sukupuolta on mahdollista kohdella niiden edellytyksiä parhaiten vastaavalla tavalla. Digitaalisten oppimisympäristöjen mahdollisuudet uudenlaisten interaktiivisten oppimiskäytäntöjen (pelit, kokeilemalla oppiminen jne.) hyödyntämiseksi olisi saatava täyteen käyttöön. Digitaalisten materiaalien interaktiivisuuden kehittämiseen on syytä edelleen panostaa.

6. Tahattomat vaikutukset ja muutokset konsortion toimintatavoissa

7. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tehty tutkimustyö

Julkaisuja:

- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha (2017) Moniselitteiset PISA-tulokset ja niiden ongelmalliset koulutuspoliittiset tulkinnat. *Politiikka* 59 (4): 250–263.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha (2017) Suomen korkeakoulutus on yhä korkeaa kansainvälistä tasoa. *Tieto & Trendit - Talous- ja hyvinvointikatsaus*. 20.12.2017. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/267/>
- Kivinen, Osmo; Hedman, Juha & Nurmi, Jouni (2016) Suomalaisaikuisten osaaminen väitettyä parempaa. *Janus* 24 (2): 172–184.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha (2016) Kommentin kommentti. *Janus* 24 (3): 291–292.
- Kivinen, Osmo & Piironen, Tero (2018) The evolution of Homo Discens: natural selection and human learning. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 48 (1): 1–17. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12157>
- Kivinen, Osmo, Piironen, Tero & Saikkonen, Loretta (2016) Two Viewpoints on the Challenges of ICT in Education: Knowledge-building Theory vs. a Pragmatist Conception of Learning in Social Action. *Oxford Review of Education* 42 (4): 377-390
- Kaarakainen, M.-T. (2018) Measuring ICT skills: relationship of the item difficulty and characteristics of test items. In: Proceedings of the 12th International Technology, Education and Development Conference March 5th-7th, 2018 Valencia, Spain, pp. 1354-1363.
- Kaarakainen, M.-T.; Kivinen, O. & Vainio, T. (2017) Performance based test for assessing ICT skills – A case study of students’ and teachers’ ICT skills in Finnish schools. *Universal Access in the Information Society* 17 (2): 349-360. DOI 10.1007/s10209-017-0553-9.
- Kaarakainen, M.-T., Kivinen, A. & Kaarakainen, S.-S. (2017) Differences between the genders in ICT skills for Finnish upper comprehensive school students: Does gender matter? *International Journal of Media, Technology and Lifelong Learning*, 13 (3), 1–16.

- Kaarakainen, Meri-Tuulia & Saikkonen, Loretta (2017): Peruskoulun ja lukion opettajien tiedonhakutaidot. *Kasvatus* 48 (1): 35-49.
- Kaarakainen, Meri-Tuulia, Kivinen, Antero & Kaarakainen, Suvi-Sadetta (2017) Differences between the genders in ICT skills for Finnish upper comprehensive school students: Does gender matter? *Seminar.net: International Journal of Media, Technology and Lifelong Learning*, 13 (3), 1–16.
- Kaarakainen, M.-T, Kaarakainen, S.-S. & Kivinen, A. (2018) Seeking Adequate Competencies for the Future: Digital Skills of Finnish Upper Secondary School Students. *Nordic Journal of Science and Technology Studies, (NJSTS)* 6 (1): 4-20.
- Kaarakainen, S.-S. & Kaarakainen, M.-T. (2018) Tulevaisuuden kansalaisia rakentamassa – uudet lukutaidot koulutuksen ja opetuksen digitalisaation kehityksessä. *AFinLAN vuosikirja* 75 (1), 22-40.
- Maunu, Antti (2018) Arjen rytmit ja yhteisöt – ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 36 (1): 3-21.
- Saikkonen, Loretta & Kaarakainen, Meri-Tuulia (2017): Opettajat tiedonhakijoina - peruskoulun ja lukion opettajien informaatiolukutaito. *Kielikukko* 37 (2): 8–13.
- Thomsen, J-P; Bertilsson, E; Dalberg, T; Hedman, J; Helland, H (2017) Higher Education Participation in the Nordic Countries 1985–2010—A Comparative Perspective. *European Sociological Review* 33 (1): 98–111. <https://doi.org/10.1093/esr/jcw051>
- Virtanen, Hanna (2016): Essays on post-compulsory education attainment in Finland, ETLA Sarja A, Nro 49.
- Haapakorva, P., T. Ristikari & M. Gissler (2017): The impact of parental employment trajectories on children’s early adult education and employment trajectories in the Finnish Birth Cohort 1987. *Longitudinal and Life Course Studies*, Volume 8, Issue 4, Pp 341 – 364.
- Kivinen, O. & Piironen, T. (2018) Kulttuurievoluutio ja inhimillinen oppiminen transaktionaalisen naturalismin näkökulmasta. *Niin&Näin* Nro 99 (4): 79-86.
- Kaarakainen, M.-T.: Programming Skills and ICT Intentions of Future Labour Market Entrants in Finland (Scandinavian Journal of Educational Research)
- Kaarakainen, S.-S. & Kaarakainen, M.-T. (2019) Tulevaisuuden toivot - Digitaalisten medioiden käyttö nuorten osallisuuden ja osaamisen lähteinä. Teoksessa: Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti. Vuosikirja 2018, Tampere: Media ja viestintätieteellinen seura ry., s. 235-254.
- Kaarakainen, M.-T.: The Full Potential of Young People’s Technology usage: Digital Skills and Technology Use Among Finnish Secondary and Upper Secondary School Students (Journal of Computer Assisted Learning)

Mediassa:

- Osmo Kivisen ja Juha Hedmanin haastattelu juttuun "Tutkijat kyseenalaistavat Pisa-testit", Marjukka Liiten/HS 23.12.2017.
- Osmo Kivisen ja Juha Hedmanin haastattelu juttuun "Tutkijat: Huoli koulutustasosta ylimitoitettu", Marjukka Liiten/HS verkko 20.12./21.12.2017 paperilehti.
- Meri-Tuulia Kaarakainen: Millainen nuorten työmarkkinatuloikkaiden digitaalinen osaaminen todella on? Blogi hankesivustolla 20.11.2017.
- Kivinen, Osmo & Kaarakainen, Meri-Tuulia: "Opettajilla ohjelmointitaidot heikosti hallussa", Turun Sanomat 6.4.2017
- Meri-Tuulia Kaarakaisen haastattelu juttuun "Nuoret eivät vieroksu töitä tai hallitse kaikkea teknologiaa – Kumosimme kuusi myyttiä nuorista ja työelämästä", HS 12.11.2017.

- Antti Maunu: Ammatillinen koulutus uudistui – Opiskelijoiden ja opettajien tuki riippuu nyt koulutuksen järjestäjästä, Kuntalehti 8.1.2018.
- Antti Maunu: Ammatillisen koulutuksen uudistus ei saa epäonnistua, HS 17.4.2018.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha: Ylioppilastutkinnon suorittaneiden ikäluokkaosuudet laskussa. Turun yliopiston blogi 7.2.2017
- Talouselämä 24.1.2018: "Älkää uskonto Yleä, Hesaria, Aamulehteä, opetusministeriä tai talouspolitiikan arviointineuvostoa: Korkeakoulutuksen taso ei ole romahtanut". Pohjautuu Osmo Kivisen ja Juha Hedmanin artikkeliin Tieto&Trendit -lehdessä 20.12.2017.
- Mitä PISA-tuloksista voi päätellä? Tutkijat kriittisinä: Eivät kerro Suomen koulutuksen tasosta. PISA-testit eivät kerro koulusta, väittävät Turun yliopiston koulutussosiologian tutkijat. Yle-uutinen 15.1.2018/Markku Sandell. <https://yle.fi/uutiset/3-10011331>
- Tutkijat: Erot nuorten digitaidoissa syntyvät jo peruskoulussa. Turun sanomat digilehti 9.10.2018/Marttiina Sairanen.

Osahanke 2:n vaikuttavuuskertomus**Työikäisten osaaminen ja sopeutuminen ammattirakenteiden murrokseen****Hankkeen nimi ja lyhenne:** Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen (Polkuja työhön)**Konsortiojohtaja:** Rita Asplund**1. Vaikuttavuustavoite**

Kyseessä on konsortion osahankkeen eli rajatumpaa vaikuttavuutta kuvaava kertomus (b). Osahankkeessa tarkastellaan työikäisten osaamista ja sopeutumista ammattirakenteiden murrokseen.

Tausta: Kun ammattirakenteet muuttuvat, yksilöiden työmarkkinamenestyksen kannalta merkittävässä roolissa on osaamisen kehittäminen työuran aikana, eivätkä pelkästään koulutusvalinnat ennen työmarkkinoille tuloa.

Tavoite: Hankkeessa selvitetään, kuinka osaaminen ja sen kehittäminen auttavat työmarkkinoille jo siirtyneitä ja erityisesti työelämässä olevia sopeutumaan joustavasti ammattirakenteiden muutokseen. Erityisryhmänä tarkastellaan maahanmuuttajia, jotka usein tulevat kulttuureista, joissa edelleen harjoitetaan ammatteja, jotka eivät lähtökohtaisestikaan Suomeen tullessa ole enää ajankohtaisia suomalaisessa kontekstissa.

Hankkeen tuloksilla pyritään vaikuttamaan koulutus- ja maahanmuutto- sekä kotouttamispolitiikan suunnitteluun.

2. Mitä ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?

Vaikuttavuuskertomus käsittelee osin kaikkia neljää ohjelmatason kysymystä:

- A. Mitkä ovat merkittävimmät osaamisen, työelämän ja työmarkkinoiden muutokset ja miten niihin vastataan?
- B. Millä tavoin tunnistetaan, kehitetään, tuetaan ja käyttöön otetaan uudenlaisen työelämän vaatimia taitoja?
- C. Miten kehitetään työmarkkinoita ja niiden toimivuutta?
- D. Miten maahanmuutto vaikuttaa työelämään sekä koulutuksen ja osaamisen uusiutumiseen?

3. Keinot

Työllisten osaamisen päivittämisen vaikutuksia on tarkasteltu arvioimalla Koulutusrahaston myöntämän aikuiskoulutustuen vaikuttavuutta. Aikuiskoulutustuki on merkittävä instrumentti, jonka avulla yhteiskunta pyrkii edistämään työllisten osaamisen kehittämistä. Sen menot ovat noin 200 miljoonaa euroa vuodessa. Tutkimus on tehty tiiviissä yhteistyössä Työllisyysrahaston kanssa. Tutkimuksen tulokset ovat antaneet Työllisyysrahaston hallitukselle eväitä toiminnan kehittämiseen, ja tutkimustulokset ovat levinneet laajasti suomalaiseen työmarkkinakenttään. Tutkimuksen tulokset ovat vaikuttaneet aikuiskoulutustukeen suunniteltuihin muutoksiin. Tutkimusta on esitelty Suomessa useissa koulutuspolitiikan päätöksentekijöille suunnatuissa tilaisuuksissa, ja tutkimukseen viitataan muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriön elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittävän työryhmän loppuraportissa (Työn murros ja elinikäinen oppiminen) sekä Sitran elinikäistä oppimista käsittelevissä

julkaisuissa. Tutkimusta on esitelty myös tieteellisissä konferensseissa Suomessa ja ulkomailla, ja se on saanut runsaasti medianäkyvyyttä.

Ammattirakenteiden muutosten vaikutuksista erilaisen osaamisen kysyntään on julkaistu kirjoitus Ammattikasvatuksen aikakauskirjassa, ja aiheesta on pidetty useita esitelmiä. Teemasta on myös keskusteltu sosiaali- ja terveysministeriön ja valtiovarainministeriön kanssa järjestetyissä pyöreän pöydän keskusteluissa ja työmarkkinajärjestöjen kanssa sekä pidetty esitelmiä Sitran talouspolitiikan johtamisen kurseilla.

Hankkeessa tutkittiin myös supistuvissa ammateissa työskennelleiden osallistumista aikuiskoulutukseen. Tulokset osoittavat, että osallistuminen on ollut vähäistä, erityisesti ikääntyneiden ja vähemmän koulutettujen osalta. Tämä tutkimus herätti laajaa kiinnostusta mediassa.

Työssä hankitun osaaminen merkitystä ammattirakenteiden muutoksiin sopeutumisessa on tutkittu seuraamalla työpaikkansa toimipaikan sulkemisen takia menettäneiden työuria. Tulokset osoittavat, että rutiinitöissä työskennelleet ovat sopeutuneet ammattirakenteiden muutokseen heikommin kuin esimerkiksi enemmän sosiaalisia taitoja painottaneissa töissä työskennelleet. Eri taitojen kysynnällä on merkittävä vaikutus ammattirakenteiden muutoksiin sopeutumisessa. Tutkimusta on esitelty useissa työn taloustieteen kansainvälisissä konferensseissa.

Työn murros lisää kouluttautumisen tarvetta ja myös sillä, minkä toisen asteen tutkinnon nuoret suorittavat, voi olla suuri merkitys: ammatillinen ja lukiokoulutus johtavat varsin erilaisille koulutus- ja urapoluille. Hankkeen tulokset osoittavat, että ammatillisella koulutuksella on merkittävä rooli myös työn murrokseen sopeutumisessa. Tämä tutkimus keräsi laajaa huomiota suomalaisessa lehdistössä ja on herättänyt mielenkiintoa myös kansainvälisissä tutkijapiireissä.

Hankkeessa on tuotettu tietoa maahanmuuttajien työllisyyden ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä pääosin kvalitatiivisin menetelmin eri kulttuuritaustoista Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien haastatteluista koostuvia poikkileikkaus- ja seuranta-aineistoja hyödyntäen. Tulokset osoittivat, että maahanmuuttajat kokivat työttömyyden vaikuttavan hyvin negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa. Taloudellisen hyödyn lisäksi työnteon puolestaan koettiin edistävän haastateltujen maahanmuuttajien psykologista (hyvinvointi ja elämäntyytyväisyys), sosiokulttuurista (arjen haasteet ja kohtaamiset sekä sosiaalisten suhteiden luominen) ja sosiaalipsykologista sopeutumista (ulkoryhmäasenteet ja identiteetti) Suomeen. Syyksi koettiin se, että työllisyys aktivoi ja rytmitti haastateltujen päivää sekä mahdollisti sosiaalisen kanssakäymisen ja loi kokemuksen yhteisten tavoitteiden eteen ponnistelusta. Lisäksi työnteko tarjosi heille erittäin keskeisen väylän oppia maan kieltä ja (työ)kulttuuria. Työnteko myös merkittävästi kohotti haastateltujen itsetuntoa, mikä oli yhteydessä siihen, miten he kokivat itsensä ja oman statuksensa niin työyhteisössä kuin sen ulkopuolellakin. Työnteon mahdollistama verojen maksaminen nähtiin paitsi kansalaisvelvollisuutena myös eräänlaisena todisteena yhteiskunnan täysimääräisestä jäsenyydestä ja näin ollen yhtenä uuden sosiaalisen identiteetin tärkeänä komponenttina.

Vaikka lähes kaikenlainen työ edesauttoi sopeutumista, ei kuitenkaan ollut yhdentekevää, millaista työtä tehtiin. Etnospesifit työt ylläpitivät hyvinvointia, mutta työyhteisöllä oli hyvin keskeinen merkitys hyvinvoinnin lähteenä – yksin kotona tehtävä työ ei lisännyt hyvinvointia. Vaikka haastattelemamme vajaan työlliset – eli koulutustaan vastaamattomissa ja osa- tai lyhytaikaisissa työsuhteissa työskentelevät maahanmuuttajat – kokivat päässeensä ainakin jossain määrin osallisiksi edellä mainituista työnteon hyödyistä, osa-aikaisista ja lyhytkestoisista työsuhteista puuttuu jatkuvuus, minkä koettiin vaikeuttavan

elämän suunnittelua ja taloudellista pärjäämistä sekä altistavan erilaisille kannustinloukuille. Sosiaalietuuksien nosto kävi monen haastatellun omanarvontunnon. He pitivät hyvin tärkeänä mahdollisuutta ansaita oman toimeentulonsa töitä tekemällä. Usein vasta siinä vaiheessa, kun toimeentulon takaavan työn löytäminen oli todettu suorastaan mahdottomaksi, negatiivinen asennoituminen sosiaalietuuksien vastaanottoon alkoi muuttua positiiviseksi. Etenkin jyrkkää sosiaalietuuteen asennoitumisen muutosta pitkän aikavälin tarkastelussa kuvaavat tulokset ovat aikaansaaneet paljon keskustelua sidosryhmätapaamisissa ja herättäneet myös toimittajien kiinnostuksen.

Myös vahva yhteys työnteon ja hyvinvoinnin välillä, sekä kannustinloukkujen hyvin negatiivinen vaikutus hyvinvointiin ja työmotivaatioon, ovat keskeisiä löydöksiä, jotka osaltaan tukevat aiempaa kantaväestön keskuudessa saatua tutkimusevidenssiä. Koska maahanmuuttajat työskentelevät kantaväestöä useammin koulutustaan vastaamattomissa ja osa- tai lyhytaikaisissa työsuhteissa, on työllisyyden hyvinvointivaikutusten tutkiminen heidän kohdallaan tärkeää ei ainoastaan toimeentulon vaan myös työssä jaksamisen sekä laajemman Suomeen sopeutumisen näkökulmista. Laajalevikkisissä tutkimusraporteissa sekä kansainvälisessä tiedelehdessä julkaistut tulokset osoittavat, että työllisyys helpotti huomattavasti haastateltujen uuteen maahan sopeutumista. Vaikka valtaosa osallistujista hyväksyi vajaatyöllisyyden väistämättömänä vaiheena matkallaan kohti työmäärän ja osaamisen kohtaamisen puolesta tyydyttävää työsuhdetta, liian pitkään jatkuessaan työttömyyden lailla myös vajaatyöllisyys alkoi syödä tekijänsä voimavaroja ja työmotivaatiota. Tärkeää onkin panostaa resursseja siihen, ettei maahanmuuttajista tule ammattirakenteen murroksen väliinputoajia.

Tuloksista on kirjoitettu sekä suomenkielisiä että englanninkielisiä julkaisuja: tutkimusraportteja ja kansainvälisiä artikkeleita. Sekä kansallisen että kansainvälisen tason julkaisuista on viestitetty medialle. Tuloksia on esitelty erilaisissa tilaisuuksissa Suomessa, esimerkiksi Rakkaudesta tieteseen - tapahtumassa ja useita päättäjiä paikalle houkutellessa STN-maahanmuuttoseminaareissa, sekä kansainvälisissä konferensseissa Lontoossa, Ateenassa, Oslossa ja Turussa. Lisäksi hanke on ollut aktiivisesti mukana Suomen Akatemian STN-tutkijoiden Maahanmuuttotutkijoiden yhteistyöforumissa, ja hankkeen edustaja on toiminut sen puheenjohtajana vuodesta 2016 lähtien. Forum on kokoontunut säännöllisesti noin neljä kertaa vuodessa ja sen jäsenet ovat pitäneet yhteyttä edelleen. Tässä yhteydessä tuloksista on myös kirjoitettu osio maahanmuuttoa tutkivien STN-hankkeiden yhteiseen Policy Briefiin, joka on suunnattu päättäjille ja muille maahanmuutosta kiinnostuneille henkilöille sekä sidosryhmien edustajille. Tutkimuksen tuloksia ja teemoja on tuotu esiin myös erilaisissa asiantuntijahaastattelussa ja -esiintymisissä sekä sidosryhmätapaamisissa, muun muassa Helsingin kaupungin sisällä eri toimialojen tilaisuuksissa, Vantaan kaupungin johtoryhmän kokouksessa sekä erilaisissa verkostoissa ja yliopistoissa eri puolella Suomea. Hanke on myös mukana Työterveyslaitoksen ja Osaavat työntekijät – Menestyvät työmarkkinat sekä Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat -ohjelmien yhteisessä podcast-sarjassa ”Workcast – Matkalla töihin!”, jossa keskustellaan nyt päättyneiden hankkeiden tutkimustuloksista tutkijoiden ja päättäjien kesken. Maahanmuuttajien työllisyyttä käsittelevä jakso julkaistiin Työterveyslaitoksen verkkosivuilla 30.1.2019. Tuloksista on kirjoitettu myös yleistajuisempia julkaisuja, esimerkkinä niistä julkaistu HS vieraskynä -kirjoitus, jonka ensimmäinen versio sai HS:n toimittajan Jyrki Räikän kiinnostuksen. Myös kansainvälisessä Refugee Survey Quarterly -lehdessä syksyllä 2019 julkaistun artikkelin tulosten pohjalta julkaistiin juuri artikkeli Helsingin Sanomissa yhteistyössä toimittaja Anu-Elina Ervastian kanssa ja Iltalehdessä toimittaja Linda Laineen kanssa. Anu-Elina Ervastian kanssa aiheesta on kehitteillä myös toinen julkaisu.

4. Havainnot konkreettiset vaikutuksista

Aikuiskoulutustukea käsittelevä tutkimus on vaikuttanut Työllisyysrahaston hallituksen näkemyksiin aikuiskoulutustuen toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Aikuiskoulutustukea uudistetaan parhaillaan kolmikantaisesti ja tutkimuksen tuloksia hyödynnetään uudistustyössä.

Koulutuksen roolia työn murrokseen sopeutumisessa käsittelevät tutkimukset ovat saaneet laajaa huomiota mediassa ja ovat tätä kautta vaikuttaneet aiheesta Suomessa käytyyn keskusteluun.

Maahanmuuttajien työllisyyttä, asennoitumista sosiaaliturvien käyttöön ja hyvinvointia tarkastelevien tutkimusten tulokset ovat herättäneet vilkasta keskustelua eri sidosryhmätapaamisissa ja tukeneet maahanmuuttoasioiden parissa työskentelevien näkemyksiä siitä, mihin suuntaan palveluja pitäisi kehittää. Ruohonjuuritasolla tutkimusraportteja on otettu käyttöön mm. vastaanottokeskusten työntekijöiden perehdytyksessä ja ammattikorkeakoulun suosituslukemistona, tutkimustuloksiin pohjautuvat yleistajuiset julkaisut ovat herättäneet keskustelua mediassa ja kansainvälisen tiedeartikkelin pohjana olevat tulokset ovat keränneet huomiota niin Suomessa kuin ulkomailla. Myös Osaavat työntekijät – Menestyvät työmarkkinat sekä Terveys, hyvinvointi ja elämäntavat -ohjelmien maahanmuuttotutkijoiden kirjoittama Policy Brief otettiin mielenkiinnolla vastaan sen kohdeyleisössä, ja se sai osakseen huomiota myös päättäjien taholta.

5. Tavoiteltu vaikuttavuus ja konsortion saavutukset tällä hetkellä

Ammattirakenteiden muutokseen sopeutuminen edellyttää muutoksia koulutus-, maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikassa. Tämä hanke on osallistunut aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun aikuiskoulutuksen kohdentumisesta ja koulutuspolitiikkaan liittyvän päätöksenteon tietotarpeista. Hankkeen tulokset ovat vaikuttaneet aikuiskoulutustuen uudistamiseen. Laajemman muutoksen saavuttaminen edellyttää pitkäjänteistä työtä, jota aikuiskoulutuksen tutkimuksen osalta on tarkoitus jatkaa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa.

Hanke on tuottanut kvantitatiivista tutkimusta syvällisempää ja yksityiskohtaisempaa tietoa tutkittujen maahanmuuttajien työllistymispoliista. Maahanmuuttajien subjektiivisten, työllistymisen haasteita ja toimeentulon vaikeuksia koskevien kokemusten esilletuomisen kautta eri sidosryhmien edustajien on ollut helpompaa asettua heidän rooliinsa ja tätä kautta tehdä osallistavampia päätelmiä siitä, millaista roolia eri taustoista Suomeen saapuneet maahanmuuttajat näyttelevät ammattirakenteiden muutoksessa. Tällä toivotaan olevan positiivisia seuraamuksia kokonaisvaltaisemman maahanmuutto- ja erityisesti kotouttamispolitiikan suunnittelussa ja kehittämisessä. Tutkimustyötä tullaan jatkamaan Helsingin kaupungin kaupunginkanslian kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikössä.

6. Tahattomat vaikutukset ja muutokset konsortion toimintatavoissa

7. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tehty tutkimustyö

- Asplund, Rita ja Antti Kauhanen. 2018. Teknologinen kehitys, ammattirakenteiden muutos ja osaaminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 20(1):91-105.
- Asplund, R., Kauhanen, A. ja Vanhala, P. (2019). Supistuvissa ammateissa toimineet: Aikuiskoulutukseen osallistuminen vähäistä. ETLA Raportit - Reports 94. Helsinki.
- Kauhanen, Antti. 2018. The Effects of an Education-Leave Program on Educational Attainment and Labor-Market Outcomes. Helsinki, ETLA Working Papers No 56. <http://pub.etla.fi/ETLA-Working-Papers-56.pdf>.

- Kauhanen, A. & Leinonen, T. & Solovieva, S. & Viikari-Juntura, E. (2019). [Aikuiskoulutustuen ja työeläkekuntoutuksen vaikuttavuus](#). Talous ja Yhteiskunta 2/2019.
- Kosonen, R. & Saari, E. & Aaltonen, S. & Heponiemi, T. & Jauhiainen, S. & Kankaanpää, R. & Palander, J. & Pöllänen, P. & Steel, T. & Yijälä, A. (2019). Maahanmuuttaja osalliseksi ja työhön. Policy Brief 14.3.2019.
- Luoma, T. & Yijälä, A. (2018). Turvapaikanhakijana Suomeen tulleiden irakilaisten oppimiskokemuksia Suomessa ja Suomesta. Kvartti 4/2018.
- Nyman, M. (2016). Ensimmäisillä kohtaamisilla on merkitystä. Tutkimus englantia puhuvista, ammattitaitoisista irakilaisturvapaikanhakijoista Suomessa. Kvartti 4/2016.
- Virtanen, H. (2019). Ammatilliseen vai lukioon? Koulutusvalinta vaikuttaa työuralla menestymiseen. ETLA Muistio - ETLA Brief 81
- Virtanen, H. ja Silliman, M. (2019). Labor market returns to vocational secondary education. ETLA Working Papers 65.
- Yijälä, A. (2016). Maahanmuuttajien työelämäintegraatiota ja taloudellista sopeutumista selvitetään tarkemmin. Kvartti 4/2016.
- Yijälä, A. & Luoma, T. (2018). ”En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse” Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Helsingin kaupungin kaupunginkanslian tutkimuksia 2018:2. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Yijälä, A. & Luoma, T. (2019). The Importance of Employment in the Acculturation Process of Well-Educated Iraqis in Finland: A Qualitative Follow-up Study. Refugee Survey Quarterly, 38 (3), 314–340, <https://doi.org/10.1093/rsq/hdz009>
- Yijälä, A., & Nyman, M. (2017). Living in limbo – Qualitative case study of skilled Iraqi asylum seekers in Finland. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2017:1. Helsinki: Tietokeskus.

Osahanke 3:n vaikuttavuuskertomus

Ammattirakenteen muutoksen, terveydentilan ja työkyvyttömyyden yhteys

Hankkeen nimi ja lyhenne: Ammattirakenteen muutos haastaa osaamisen (Polkuja työhön)

Konsortiojohtaja: Rita Asplund

1. Vaikuttavuustavoite

Kyseessä on konsortion osahankkeen eli rajatumpaa vaikuttavuutta kuvaava kertomus (b). Osahankkeessa tarkastellaan ammattirakenteen muutosten ja työkyvyttömyyden yhteyttä ja toisaalta ammatillisen osaamisen kehittämisen vaikutuksia työhön osallistumiseen heikentyneen terveydentilan ja työttömyyden yhteydessä.

Tausta: Tutkimus osoittaa, että heikentynyt terveys voi johtaa työelämästä poistumiseen työkyvyttömyyden, varhaisen eläkkeelle siirtymisen ja työttömyyden kautta erityisesti yli 50-vuotiailla ja vähemmän koulutetuilla. Sekä yksityisen että julkisen sektorin ammattirakenteiden muutokset, henkilöstön vähentäminen ja työn epävarmuustekijät vähentävät työhön paluun todennäköisyyttä pitkän sairauspoissaolon ja työttömyyden jälkeen.

Ammatillisella kuntoutuksella pyritään edistämään työssä pysymistä ja työhön paluuta tai uudelleen työllistymistä työkyvyttömyyden jälkeen. Suomessa työeläkekuntoutusta saavien määrä lisääntyi voimakkaasti vuoden 2004 kuntoutusuudistuksen jälkeen. Lakimuutoksella pyrittiin aikaistamaan kuntoutuksen aloittamista sekä edistämään kuntoutuksen osuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Lakimuutoksen vaikutuksia koskenut tutkimus ei osoittanut, että kuntoutuksen aloittaminen olisi varhentunut tai työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus viiden vuoden seurannassa vähentynyt muutoksen jälkeen. Kaiken kaikkiaan kuntoutuksen vaikuttavuudesta on edelleen vähän näyttöä Suomesta tai muualta. Ammattirakenteen muutokset voivat osaltaan vaikeuttaa kuntoutuksen tuloksellisuutta.

Tavoite: Hankkeesta saadaan uutta tietoa siitä, miten osaaminen, ammatti, heikentynyt terveys ja työvoimapolitiikan käyttö ennustavat siirtymiä työn, työkyvyttömyyden ja työttömyyden välillä sekä työssäoloajan odotetta ja varhaista eläkkeelle siirtymistä. Uutta tietoa saadaan myös ammatillisen kuntoutuksen vaikutuksista työhön osallistumiseen. Lisäksi saadaan tietoa työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta työllistymiseen työttömällä. Tulosten perusteella työpaikat, työterveyshuolto ja eläkevakuuttajat pystyvät aikaisempaa paremmin tunnistamaan ne työntekijäryhmät, jotka todennäköisesti hyötyvät ammatillisesta kuntoutuksesta tai työvoimapolitiittisista toimenpiteistä, ja ajoittamaan nämä toimenpiteet optimaalisesti.

2. Mitä ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?

Mitkä ovat merkittävimmät osaamisen, työelämän ja työmarkkinoiden muutokset ja miten niihin vastataan?

3. Keinot

Tutkimustuloksia on esitelty useille sidosryhmille, esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriölle, työ- ja elinkeinoministeriölle, Työeläkelaitosten liitolle, Kelan sairausvakuutusasiain neuvottelukunnalle ja sosiaali- ja terveysministeriön työterveyshuollon neuvottelukunnan kehittämis- ja seurantajaostolle. Työeläkekuntoutuksen vaikuttavuustulokset on esitelty Eläketurvakeskuksen Eläkeasioiden iltapäivässä,

jossa niistä keskusteltiin laajasti etukäteen valmisteltujen kommenttipuheenvuorojen valossa. Näitä tuloksia esiteltiin edelleen työeläkevakuuttajien omissa tilaisuuksissa. Näistä kuten muistakin tuloksista on myös tehty lehdistötiedotteita ja niitä on hyödynnetty terveydenhuoltohenkilöstön ja henkilöstöhallinnon koulutuksessa Suomessa ja kansainvälisesti.

4. Havainnot konkreettisista vaikutuksista

Tutkimustulokset ovat auttaneet viranomaisia ja päättäjiä ymmärtämään, miten ammattirakenteen voimakkaat muutokset 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen jälkipuoliskolta alkaen, osittain samanaikaisesti kehittyneen taloudellisen laman kanssa, liittyvät sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden kehitykseen. Työeläkekuntoutuksen vaikuttavuus työhön osallistumiseen osoittautui vaatimattomaksi, mihin jo aikaisempikin suomalainen tutkimustulos viittasi. Kuitenkin varsin yleisesti on uskottu huomattavasti suurempaan vaikuttavuuteen. Toinen laajasti keskusteltu aihe on ollut työhön paluun ja työhön osallistumisen edistämiseen tähtäävien sairausvakuutuslakien muutosten vaikutukset. Niiden perusteella voidaan kehittää edelleen ja antaa ohjeita esimerkiksi osasairauspäivärahan käyttöön ja niin sanotun 30–60–90 päivän säännön soveltamiseen työpaikoilla ja työterveyshuollossa.

5. Tavoiteltu vaikuttavuus ja konsortion saavutukset tällä hetkellä

Olemme oppineet, että sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden kehitykseen vaikuttavat monet tekijät, viime vuosikymmenen aikana erityisesti digitalisaation ja globalisaation mukanaan tuomat ammattirakenteen muutokset ja myös taloudellinen lama. Viranomaisten tai päättäjien eikä terveydenhuollon asiantuntijoidenkaan ei pitäisi tehdä liian suoraviivaisia päätelmiä työikäisen väestön terveydentilasta tai työkyvystä sairauspoissaolo- tai työkyvyttömyyseläketilastojen perusteella. Työeläkekuntoutuksen vaatimattomat tulokset ovat johtaneet alalla toimijoita pohtimaan, miten kuntoutuksen sisältöä ja käytäntöjä pitäisi kehittää paremman vaikuttavuuden saamiseksi. Olemme myös voineet osoittaa, että osasairauspäivärahan käyttö täyden sairauspäivärahan sijaan edistää työhön paluuta ja työhön osallistumista ja vienee tämän tiedon lain vaikutuksia seuraaville viranomaisille. Osasairauspäivärahan käyttö säästää sosiaaliturvakustannuksia, erityisesti työkyvyttömyyseläke- ja työeläkekuntoutuksen kustannuksia. Tarvitsemme vielä lisää tietoa osasairauspäivärahan käytön optimaalisesta ajoituksesta.

Selvitimme yhteistyössä Rotterdamin yliopiston kanssa työajan odotetta ja eri syistä johtuvia työvuosien menetyksiä ikääntyneillä työntekijöillä eri työntekijäryhmissä ja eri tavoin kuormittavissa töissä tarkastelemalla työssäoloa, työttömyyttä, tilapäistä työkyvyttömyyttä, muuta tilapäistä työstä poissaoloa ja pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä oloa. Tarkastelussa sovelsimme siirtymätodennäköisyyksien mallia. Alustavien tulosten mukaan työntekijäryhmien väliset erot näyttävät suurilta.

6. Tahattomat vaikutukset ja muutokset konsortion toimintatavoissa

Rekisteriaineiston saamisen lupaprosessit ovat vieneet arvioitua enemmän aikaa. Lisäksi hallinnollisiin tarpeisiin kerätyn rekisteriaineiston muokkaaminen tutkimuksen tarpeita varten on työläs ja pitkäkestoinen vaihe. Koska tutkimustiedon julkaiseminen vertaisarvioidussa lehdessä vie joskus pitkiäkin aikoja, emme ehtineet julkaista työeläkekuntoutuksen vaikutuksia työkyvyttömyyseläkkeisiin

emmeä saaneet valmiiksi analyseja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta kolmivuotisen hankkeen aikana. Näidenkin tulosten arvioidaan valmistuvan vuonna 2020.

7. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tehty tutkimustyö

Sairauspoissaolot ja työmarkkinoiden muutos

Sairauspäiväraajaksole jääneiden osuus yleisesti pieneni aikavälillä 2005–2013, ja muutos oli suurempi miehillä kuin naisilla naisten huomattavasti korkeammasta sairauspoissaolojen tasosta huolimatta (Leinonen ym., Ann Work Expo Health 2018; 62:438–49). Tutkimusajanjakson aikana tapahtuneet työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset eivät näytä suuresti horjuttaneen ryhmien välisiä sairauspoissaoloeroja; sairauspoissaolot ovat edelleen paljon yleisempiä työntekijäasemassa olevilla kuin toimihenkilöillä, sosiaali- ja terveyspalveluiden (sote) alalla kuin muilla aloilla työskentelevillä sekä julkisella kuin yksityisellä sektorilla työskentelevillä. (Leinonen ym., BMJ Open. 2018 Apr 7; 8(4): e019822. doi:10.1136/bmjopen-2017-019822). Sosiaali- ja terveysalalla julkisen ja yksityisen sektorin ero sairauspoissaoloissa on kuitenkin kaventunut vuoden 2009 jälkeen (Leinonen ym., Duodecim 2018;134(17):1738-48).

Sairauspoissaolojen trendien eroja tulkitessa tulee huomioida, että sairauspoissaolojen väheneminen ei välttämättä aina kuvasta pelkästään terveydessä ja työkyvyssä tapahtuvaa myönteistä kehitystä, vaan se saattaa osittain liittyä esimerkiksi työelämän epävarmuuden ja työsuhteiden katkonaisuuden lisääntymiseen.

Työkyvyttömyyseläkkeiden trendit

Työllisen väestön ikävakioitu työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus väheni kaikissa ammattiryhmissä vuoden 2007 ja 2010 ja edelleen vuoden 2010 ja 2013 välillä. Kun eri vuosien tutkimusväestöjen rakenne kaltaistettiin mahdollisimman samanlaiseksi, työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen havaittiin jopa kasvaneen vuoden 2007 ja 2010 välillä, varsinkin työntekijäasemassa olevilla. Vuoden 2010 ja 2013 välillä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen havaittiin edelleen vähenevän, mutta maltillisemmin kuin kaltaistamattomassa tutkimusväestössä. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen väheneminen näyttää näin ollen pitkälti selittyneen työllisen väestön rakennemuutoksella, etenkin heti pahimpien lamavuosien jälkeen. Laman seurauksena supistuvilla aloilla työskentelevät ja erityisesti terveysongelmista kärsivät henkilöt valikoituvat yleisimmin pois tarkasteluväestöstä, mikä voi osittain selittää työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen vähenemistä. (Solovieva ym., Int J Environ Res Public Health. 2019 Apr 30;16(9). pii: E1523. doi: 10.3390/ijerph16091523).

Tulokset varoittavat työkyvyttömyystrendejä koskevien tilastolukujen liian suoraviivaisesta tulkinnasta. Päätöstentekijöiden ei pidäkään tehdä raakojen tilastolukujen perusteella suoraa johtopäätöksiä työkyvyttömyyden kehityksestä. Työkyvyttömyyden kehitystä pitäisi seurata laadukkaan tilastotieteellisen analyysin avulla.

Työeläkekuntoutuksen vaikuttavuus

Työhön osallistumisen polkujen tarkastelu kaksi vuotta ennen työeläkekuntoutusta ja kaksi vuotta sen jälkeen osoitti, että valtaosa kuntoutujista palaa työhön ja myös pysyy työssä työeläkekuntoutuksen jälkeen (Leinonen ym. PLoS One. 2019 Feb 21;14(2):e0212498. doi: 10.1371/journal.pone.0212498. eCollection 2019). Tämä tulos ei kuitenkaan kerro, mitä olisi tapahtunut, jos nämä henkilöt eivät olisi saaneet työeläkekuntoutusta. Kun vertasimme vaikuttavuustutkimuksessa kuntoutujia valtaväestöstä poimittuihin kaltaistettuihin verrokkeihin, kuntoutuksesta johtuva työhön osallistumisen asteen lisäys

oli kolmen vuoden aikana vain 7,2 prosenttiyksikköä (Leinonen ym., Scand J Work Environ Health. 2019 Apr 12. pii: 3823. doi: 10.5271/sjweh.3823. [Epub ahead of print]). Lyhyt työeläkekuntoutusjakso (enintään 10 kk, joka siksi todennäköisesti sisälsi lähinnä työkokeilua tai työhön valmistusta) vaikutti työhön osallistumiseen eniten ensimmäisenä vuonna kuntoutuksen jälkeen. Tämän jälkeen vaikutus hiipui. Pidemmissä kuntoutusjaksoissa (yli 10 kk, joka todennäköisesti sisälsi pääosin koulutusta) positiivinen vaikutus taas tuli näkyviin viiveellä. Eniten kuntoutuksesta hyötyivät miehet ja mielenterveyshäiriöistä kärsivät naiset. Vähiten hyötyä saivat tuki- ja liikuntaelinten sairauksista kärsivät naiset. Edellä esitetty 7,2 prosenttiyksikön keskimääräinen ero kuntoutujien ja samankaltaisten ei-kuntoutusta saaneiden välillä vastaa kolmen vuoden seuranta-aikana vain 2,6 lisätyökuukautta kuntoutujilla verrattuna verrokkeihin. Kun otimme huomioon kuntoutuksen 7,9 kuukauden mittaisen keskimääräisen keston – jolta ajalta kuntoutujat saivat toimeentulokorvausta – ja että verrokkit olivat vastaavana ajankohtana keskimäärin 4,9 kuukautta työssä ilman sosiaaliturvaetuuksia, saavutettua hyötyä voidaan pitää pienenä.

Työeläkekuntoutuksen vaikuttavuuden vaatimaton tulos tulee ottaa huomioon suunniteltaessa toimenpiteitä työhön osallistumisen lisäämiseksi. Tuloksilla on siten merkitystä hallitusohjelman keskeisen työllisyysasteen lisäämistavoitteen saavuttamisessa, mihin tullaan tarvitsemaan enenevästi myös osatyökykyisten työpanosta.

Työhön paluun edistämiseen tähtäävien lakimuutosten vaikuttavuus

Osasairauspäivärahan käyttö liikuntaelinten sairauteen tai mielenterveyden häiriöön liittyvän työkyvyttömyyden varhaisessa vaiheessa lisäsi vakiintunutta työhön paluuta ja työssä oloa kahden vuoden seuranta-aikana. Osasairauspäivärahaa käyttäneet jäivät seurannassa täydellä sairauslomalla olleita verrokkihenkilöitä harvemmin täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle, mutta useammin osatyökyvyttömyyseläkkeelle (Viikari-Juntura ym., Scand J Work Environ Health 2017;43(5):447-456). Osasairauspäivärahaa saaneiden sairausperusteiset kustannukset olivat seuranta-aikana noin puolet täyttä sairauspäivärahaa saaneiden vastaavista kustannuksista. Suurimmat säästöt syntyivät pienemmistä eläke- ja ammatillisen kuntoutuksen kustannuksista (Viikari-Juntura ym., Scand J Work Environ Health 2018 Oct 19).

Tutkimuksemme työhön paluusta, työssäolosta ja eri sosiaalivakuutusetuuksien käytöstä pitkäaikaisista, yli 60 sairauspäivärahapäivää kestäneiden sairauspoissaolojen jälkeen vuoden 2012 sairausvakuutuslakimuutoksiin (ns. 30-60-90 päivän sääntö) liittyen osoitti, että vakiintuneesti työhön palanneiden osuus väheni ja työhön palaaminen viivästyi hieman lakimuutosten jälkeen. Sen sijaan osittaisia työkyvyttömyysetuuksia ja kuntoutusetuuksia saaneiden osuus lisääntyi selvästi. (Viikari-Juntura ym. Duodecim 2017;133(18):1655-63.)